

Oponentský posudok diplomovej práce Bc. Nikoly Mikeskovej *Srovnávací analýza konstrukcí ženské sexuality v české odborné literatuře v letech 1986 – 2014* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Katedra genderových studií, 2016. Vedúca práce: doc. Věra Sokolová, PhD.)

Cieľom práce autorky je rozkryť postupy, ktoré uplatňuje vybraná česká sexuologická literatúra preklenujúca obdobie od roku 1986 prakticky až po dnešok pri konštruovaní predstavy o ženách a ich sexualite.

Hneď v Úvode nás oboznamuje so svojou motiváciou pre tento výskum a ďalej ju rozvíja aj v časti, kde objasňuje svoju pozicionalitu. Hoci pozicionalitu charakterizuje prostredníctvom enumerácie vlastných identifikácií (ktoré môžu byť samy o sebe zjednodušujúce), celkové vyznenie tejto časti získava predovšetkým explicitným úsilím o rekonštruované chápanie objektivity (s. 11).

Výskumné otázky sú formulované zrozumiteľne, konkrétne a presne. Oceňujem to, že autorka nás prevádza aj výberom teoretickej literatúry a tým, ako cyklické a nie lineárne bolo štúdium teoretickej literatúry (s. 12).

Teoretickú časť Nikola Mikesková rozdeľuje na pojmy a koncepty. Obe sú spracované dobre, pričom najmä pri druhej časti možno oceniť, že autorka zapája do diskusie literatúru čítanú v priebehu štúdia rodových štúdií ako takých (predovšetkým Simone de Beauvoir, s. 12 a ď.). Napriek tomu, že autorka sa zameriava na konštruovania ženskosti, reflektuje ako dôležitú tému aj problematiku maskulinity (s. 22 – 23). Zdá sa, že dôležitým vodidlom je pre autorku publikácia Naomi Wolf *Vagina*, ktorá – podobne ako *Mýtus krásy* tej istej autorky – ukazuje na spôsoby ujarmovania žien v dobe ich údajného oslobodenia. (Túto tézu však ako takú Nikola Mikesková neskúma – čo je v poriadku.) Autorka na viacerých miestach upozorňuje na snahu vyhnúť sa generalizáciám, preto by som upozornila na miesto, kde ich podľa môjho názoru robí, pričom by nemusela. Bolo by totiž možné povedať, že požiadavka rôznorodosti zobrazovania sexuality a erotiky (ktorú artikuluje Wolf a autorka sa s ňou stotožňuje, s. 30) a jej chýbania je do istej miery v súčasnosti uspokojená existenciou rôznych feministických a queer producentiek pornografických filmov. Ďalej, časť o sexuologickom diskurze je zrozumiteľná a prehľadná. Dobre vysvetľuje, čo všetko zahŕňajú expertné systémy aj to, čo môžeme hypotetizovať o neprebehnutej druhej vlne v Československu pre dnešné chápanie sexuality najmä v sexuologickej obci. V tejto časti by som však uvítala aspoň stručné biografické poznámky o jednotlivých analyzovaných autorkách a autoroch (v poznámkach pod čiarou), ktoré by aspoň čiastočne objasnili ich študijnú, pracovnú, publikačnú dráhu.

V kontexte teoretickej časti by som autorke položila do diskusie na obhajobe jednu otázku: tvrdí, že keď ženy predstierajú orgazmus, tak „jejich tela nedostávajú možnosť naplno využiť svoj potenciál“ (s. 38). Ako presnejšie Nikola Mikesková tento potenciál chápe? Prečo by ho mali ženy (naplno) využívať?

Na začiatku empirickej časti autorka zrozumiteľne zdôvodňuje výber analyzovanej literatúry. Z literatúry celkovo veľkého rozsahu vyberá štrnásť kníh, pričom analyzovaný materiál bude ďalej redukovať vďaka zvoleniu metódy kritickej diskurzívnej analýzy. Aj neskôr (s. 54) sa pre autorku stane nosným konštatovanie, že zvolená literatúra je heteronormatívna. Tu by ale bolo možné položiť otázku, prečo do svojho výberu nezaradila knihu Fifkovej a kolektívu *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity* (Praha: Grada 2008, resp. 2002), ktorá – predpokladám – o ženskej sexualite pojednáva. Podobne by bolo vhodné uviesť v poznámke pod čiarou aj súbor všetkých 41 kníh publikovaných vybranými autorkami a autormi, ktorý neskôr autorka zužovala. Predovšetkým však v tejto časti podľa môjho názoru absentuje

žánrová charakterizácia publikácií – ktoré z nich sú populárno-náučné, ktoré odborné? Kto je ich publikom – dospelá mládež, dospelí ľudia-laici alebo odborná verejnosť? Odpovede na tieto otázky do určitej miery determinujú aj povahu kritiky, ktorú možno voči jednotlivým publikáciám vzniesť.

Oceňujem, že autorka stručne opisuje zvolenú konkrétnu metódu kritickej diskurzívnej analýzy. V tejto súvislosti uvádza, že výskumné podtémy analyzovala „formou dialektického vzťahu“ (s. 53), ten ale ďalej nešpecifikuje. Preto do diskusie kladím ďalšiu otázku: Medzi čím konkrétne existuje dialektický vzťah a prečo je pre diskurzívnu analýzu dôležitá dialektika?

Čo sa analýzy vybraných sexuologických publikácií týka, je vydarená. Na vybranú literatúru, resp. autora (Radim Uzel) sa zameriavali už iné diplomové práce, prednosťou tejto práce je vzájomná komparácia autoriek a autorov v rozsiahlejšom časovom období. Nutnosť výberu analyzovaného materiálu z veľkého súboru textov a tiež prispôsobenie výskumu rozsahu diplomovej práce neumožňovala detailnejšiu analýzu. Nikola Mikesková však zachytáva isté zmeny vo všeobecnejších trendoch v sexuologickej literatúre a tieto zmeny by bolo možné ďalším výskumom špecifikovať. Dôležité je, že eviduje istý vývoj a snaží sa o jeho vysvetlenie (s. 98). Keď však zdôvodňuje rozdiely v diskurzívnom uchopovaní ženskej sexuality Pondělíčkovou-Mašlovou a Uzlom na jednej strane a Fifkovou a Weissom na strane druhej, zdá sa mi, že opomína ďalšie dôležité faktory, ktoré by stáli za diskusiu. Konkrétne: Ako ovplyvnili formovanie diskurzu vzdelávacie dráhy autoriek a autorov? Aký vplyv mala na formovanie diskurzu prístupnosť či neprístupnosť odbornej literatúry, na ktorú by mohli odkazovať citačné praktiky v jednotlivých knihách? A napokon, aké konkrétne pôsobiacie činitele má autorka na mysli „zatíženosti komunistickým režimom“ (s. 98)? Toto vyjadrenie je totižto viac než vysvetľujúcim faktorom istou ‘čiernou skrinkou’, ktorá by sama potrebovala vysvetlenie.

V zhodnotení v časti 3.3.3 „Posuny a limity v konstrukci ženskej sexuality“ autorka tiež naznačuje, že literatúra, resp. jednotlivé analyzované jednotky (knihy) sú plné protirečení (s. 98). Ako by tieto protirečenia interpretovala, na čo môžu poukazovať?

V súvislosti s analýzou by som sa chcela spýtať, do akej miery a kedy presnejšie sa podľa nej objavujú v sexuologickej literatúre evolucionistické a sociobiologické argumenty. Celkom určite ich vidíme u Uzla (2012). Sú pre danú literatúru závažné alebo nie?

Je chvályhodné, že Nikola Mikesková stručne analyzuje aj obrazový materiál vo vybraných publikáciách. V tej súvislosti však chcem upozorniť, že aj fotografie in Uzel (1990) možno považovať za spadajúce pod kategóriu „umenie“, hoci celkom správne naznačuje, že je pre ne podstatný prvok násillia, resp. dominancie. Ich autorom je totiž Tono Stano, v súčasnosti opätovne vyzdvihovaný fotograf tzv. Novej vlny. Táto poznámka naznačuje, že autorka mohla tiež identifikovať autorky a autorov obrazového materiálu, ktoré a ktorí sú určite uvedení v tirážach kníh.

V závere autorka zhrňa úlohu jazyka pri uchopovaní sexuality žien. Trochu nepochopiteľne však v závere hovorí o potrebe ukončenia diskriminácie, ktorá je podľa môjho názoru dosť vzdialená analyzovanej téme. Podobne v závere, ale aj na iných miestach, predstavuje koncept autonómie – „(...) je dôležité neprijímať spoločenské verejné diskursy dogmaticky, ale prístupovať k nim kriticky, aby mohla byť zachovaná autonómie každé/ho z nás“ (s. 107). Zároveň na iných miestach v texte operuje hodnotiacimi pojmi „tradičné“, „progressívne“. Všetky tieto pojmy naznačujú istý normatívny rámec autorky. Mohla by uvedené tri pojmy na obhajobe explikovať a vysvetliť, v čom sú pre ňu v uchopovaní skúmanej literatúry dôležité?

Citovanie literatúry nie je vždy správne. Napr. heslá internetového *Glosára rodovej terminológie*, ktorý súhrnne cituje ako Aspekt (2015), majú jednak svoje názvy, ale aj svoje individuálne autorky. Ďalej, ak existujú kvalitné české preklady, je dobré citovať práve ne – to sa týka textu *Doing Gender* od West a Zimmermann.¹ Miestami autorka v texte odkazuje na texty, pričom na ne neodkazuje v úplnosti, ale len vypisuje priezviská autoriek a autorov (mali by byť doplnené aj roky vydania publikácií) (s. 21, 40, 50, 69). Autorka nesprávne cituje texty uverejnené v antológiách (napr. Millett alebo Showalter in Oates-Indruchová).

Zoznam literatúry mohol byť možno rozdelený na primárnu literatúru (analyzovanú) a sekundárnu (tú, pomocou, ktorej sa analyzovalo a porovnávalo). Podobne, nie všetky zdroje uvedené v internetových zdrojoch sú „len“ hocijaké články na internete – určite to nie sú texty uverejnené v časopise *Sociální studia*. Autorka tiež v literatúre nesprávne uvádza sekundárne citácie – v záverečnom zozname literatúry by mali byť len texty, ktoré takpovediac držala v ruke. Prehľadnejšie by bolo aj uvážlivejšie používanie kurzívy.

Práca je napísaná na dobrej jazykovej úrovni, obsahuje však niekoľko formálnych a štylistických chýb: nesprávne prepisovanie názvov textov zo slovenčiny, písanie medzier za bodkami (napr. T. G. Masaryk), miestami chýbajú slová (s. 55, 59), používa pleonazmy („reálny výzkum“, s. 75) apod. Podobne by bolo dobré dištancovať sa použitím úvodzoviek od niektorých formulácií nadväzujúcich na samotné analyzované texty (napr. „proti přírodě“, s. 61, „se slabou vůlí“, s. 67 a pod.).

Celkovo vzaté predložená práca spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu. Odporúčam ju na obhajobu a navrhujem hodnotenie známkou veľmi dobre (2).

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 30. 5. 2016

---

¹ West, C., & Zimmerman, D. H. (2008). Dělat gender. *Sociální studia*(1), 99 - 120.